

Niginabonu To'xtanazarova

O'zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi

Islomshunoslik yo'nalishi 4-bosqich talabasi

ORCID: [0009-0007-5418-2451](https://orcid.org/0009-0007-5418-2451)

https://doi.org/10.57033/Peshqadam_Karvoni-2026/1/28

“OCHIQ XAT” ASARINING IJTIMOY BARQARORLIKNI TA'MINLASHDAGI O'RNI

Annotatsiya. Ushbu tezisda globallashuv sharoitida yoshlarni sof islom aqidasi asosida tarbiyalash, ularni turli radikal va ekstremistik g'oyalardan himoya qilish masalalari yoritiladi. Tadqiqotda Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf ning “Ochiq xat” asari asosida diniy-ma'rifiy yondashuvning ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: globallashuv, radikalizm, ekstremizm, deradikalizatsiya.

Abstract. This thesis examines the issues of educating youth on the basis of pure Islamic creed in the context of globalization, as well as protecting them from various radical and extremist ideologies. The study analyzes the significance of a religious-educational approach based on the work “Ochiq xat” (“Open Letter”) by Shaykh Muhammad Sodik Muhammad Yusuf.

Keywords: globalization, radicalism, extremism, deradicalization.

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta'kidlagan “Jaholatga qarshi – ma'rifat bilan kurashish” tamoyili bu borada muhim nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qilmoqda. Mazkur yondashuv Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufning “Ochiq xat” asarida ilgari surilgan g'oyalar bilan hamohangdir. Asarda yoshlarni sof islom aqidasi asosida tarbiyalash, diniy bilimlarni to'g'ri manbalardan olish hamda turli radikal va buzg'unchi g'oyalarga nisbatan ogohlikni oshirish zarurligi alohida ta'kidlanadi. Shuningdek, unda jamiyatda tinchlik va barqarorlikni ta'minlashda ma'rifat, bag'rikenglik va sog'lom e'tiqodning o'rni yoritib beriladi. Shu jihatdan, mazkur asar ekstremizmga qarshi profilaktika, deradikalizatsiya va ijtimoiy rehabilitatsiya jarayonlarida muhim manba sifatida xizmat qiladi.

“Ochiq xat” asari islom dinining tinchlik va bag'rikenglik dini ekanini ta'kidlash bilan boshlanadi. Undan so'ng terrorizm, uning kelib chiqish tarixi va unga qarshi raddiyalar beriladi. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf terrorizmnining tarixini yoritib berishni livanlik yozuvchi olim Muhammad Sammokning quyidagi so'zlari bilan boshlaydi: “Terror arab ixtirosi yoki islomiy bid'at emas, balki zamonaviy asrda siyosiy iztiroblar natijasida yuzaga kelgan nafratning bir ko'rinishidir, aslida terror ikki asr oldin yuzaga kelgan. Terror Fransiyada 1793-yil 10-martdan 1794-yil 27-iyulgacha davom etdi”. (Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf, 2022: 10). Ushbu fikrlardan ham terrorizm sof islom aqidasi doir emasligini, uni diniy omillar bilan biryozqlama bog'lash noto'g'ri ekanligini ko'rishimiz mumkin.

“Terror” so'zi inglizcha “terrorism”, fransuzcha “terrorisme” so'zidan olingan. Terrorizm Fransiyada siyosiy zo'ravonlik sifatida shakllangan. Keyinchalik Afg'oniston, Checheniston, Suriya, Somali, Yaman kabi hududlarda ham tashqi kuchlar, urushlar va mafkuraviy ta'sirlar natijasida radikal harakatlar kuchaygan. Misol uchun, Afg'onistondagi urush asosan tashqi siyosiy aralashuv va mafkuraviy qarama-qarshiliklar natijasida yuzaga kelgan. Xususan, Sovet ittifoqining Afg'onistonga kirishi bilan urush boshlanib, unga qarshi “jihod” shiori ostida turli guruhlar shakllantirildi. Bu jarayonda boshqa davlatlar ham o'z manfaatlari yo'lida ishtirok etib, mojaroni yanada kuchaytirdi. Urush oqibatida minglab insonlar halok bo'ldi, aholi migratsiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatdi, jamiyatda beqarorlik kuchaydi, yoshlar turli radikal g'oyalar ta'siriga tushdi. Shuningdek, “jihod” tushunchasi noto'g'ri talqin qilinib, turli guruhlar tomonidan siyosiy maqsadlarda qo'llanildi. Bu esa musulmonlar o'rtasida ichki nizolar va mazhabiy kelishmovchiliklarni kuchaytirdi. Sovet qo'shinlari chiqib ketgach ham urush to'xtamadi, balki ichki qarama-qarshiliklar davom etdi. Natijada turli qurolli guruhlar o'rtasida kurash kuchayib, davlat tizimi zaiflashdi, ekstremistik harakatlar shakllandi va boshqa hududlarga ham tarqaldi. Afg'oniston urushi diniy emas, balki siyosiy manfaatlar va tashqi ta'sirlar natijasida yuzaga kelgan murakkab jarayon bo'lib, uning oqibatlari uzoq davom etgan beqarorlik va radikallashuvga olib keldi.

Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf “Ochiq xat” asarida terrorizm va ekstremizmnining ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va boshqa bir qancha sabablari borligini, ulardan eng achinarlisi musulmonlar ichida islomni tartibli ravishda va kerakli uslubda mutaxassis ustozlardan o'rganmaslik ekanligini alohida ta'kidlab o'tadi. Bundan tashqari

noxushliklarning eng katta sabablari biryoqlamalilik, bemazhablik, odobsizlik va dinda chalasavod odamlarning o'z xohishlari asosida g'uluvga ketishlari ekanligi aytiladi.

“Ochiq xat” asarida faqat muammolarning kelib chiqish sabablari, yuzaga kelgan vaziyatgina emas, balki xatoni to'g'irlash borasida qanday ishlar amalga oshirilgani va bundan keyin ushbu fojialarga qanday yechim berish lozimligi ham aytib o'tilgan.

Asarda Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf Ahli sunna val jamoa aqidasiidagi to'rt mo'tadil fiqhiy mazhab ulamolari xatolarni to'g'rilash borasida ko'plab ishlarni amalga oshirganliklarini va bu ishlar hali ham davom etayotganini aytib o'tar ekan, Kuvaytda “Fiqhul-viqoiy” loyihasi ishlab chiqilganini, ushbu loyiha doirasida har qanday ishni boshlashdan oldin uning oqibatlarini shariat asosida o'rganish, hech kimga zarar yetkazmaslikni ta'minlash zarurligi ta'kidlaganini ham yoritib beradi. Asar davomida turli davlatlarda terrorizm, takfirchilik va zo'ravonlikka qarshi anjumanlar o'tkazilgani, bu kabi illatlar qoralanib, islomga yot ekanligi tushuntirilgani, islomning asl mohiyatini bayon etuvchi tadbirlar, kitoblar va ko'rsatuvlar orqali keng jamoatchilikka to'g'ri tushuncha berilgani yoziladi. Bu ishlar natijasida ko'plab insonlar islomning haqiqiy mohiyatini to'g'ri anglay boshladilar, adashganlar to'g'ri yo'lga qaytdilar.

Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf turli xil radikal g'oyalarga qarshi immunitetni to'g'ri ilm olish va mo'tadil bo'lish bilan shakllantirish mumkinligi aytib o'tar ekan, shunday deydi: “Ilmning odamlarga vaqtida yetib bormasligi ko'pgina muammolarga sabab bo'lishi turgan gap. Bilimsizlik esa odamlarning noo'rin qiynalishlariga, turli noxushliklarga sabab bo'ladi. Bunday holatning oqibati yaxshi bo'lmasligi aniq. Shuning uchun ulamolarimiz: “Musulmon shaxsning o'z dini – islomni yaxshi bilishi o'zi uchun ham, jamiyati uchun ham yaxshilikdir”, deyishadi”. (Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf, 2022: 27).

Asarda musulmon kishining mo'tadil bo'lishi hamda bu jihatning naqadar muhim sifat ekanligi haqida quyidagicha fikr bildiriladi: “...o'rta deganda, yaxshilik va afzallik ma'nosi ham mo'tadil va adolatli degan ma'no ham va nihoyat, hissiyotda o'rtalik ma'nosi ham tushunilaveradi”. Aynan hissiyotda o'rtalik deganda islom diniga e'tiqod qiluvchi kishining radikallik kabi salbiy sifatdan holi bo'lishi kerakligi anglashiladi. Zero Qur'oni Karimda shunday marhamat qilinadi: “Alloh sizlarni diniy urush qilmagan va diyorlaringizdan chiqarmaganlarga yaxshilik va adolat qilishdan qaytarmas. Albatta, Alloh adolat qiluvchilarni yaxshi ko'radir” (Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf, 2023:118).

MANBA VA ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. 2022. – 10, 27-bet. Ochiq xat. –T.: “Hilol-nashr”.
2. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. 2023. – 118-bet. Tafsiri hilol. 5-juz. –T.: “Hilol-nashr”.
3. . 2020, sentabr, O'zbekiston – islom dunyosida terrorizm, ekstremizm kabi buzg'unchi g'oyalarga qarshi muvaffaqiyatli kurash olib borayotgan mamlakat. Xalq so'zi online gazeta, (manbaa:).